

TÜRK-İŞ 3 OCAK 1991 GÜNÜ ÜLKE ÇAPINDA DİRENMIŞTİ

7 Nisan 2025

Yıldırım Koç

Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinin en büyük mitinglerini düzenleyen, işçi sınıfıdır. Ne esnafın, ne köylünün böylesine görkemli mitingleri vardır. Hele 24 Temmuz 1999 günü Emek Platformu'nun Ankara'da Kızılay Meydanı'nda düzenlediği ve 350 bin kişinin katıldığı miting muhteşemdi.

Türk-İş'in tarihinin en başarılı ve cesur eylemlerinden biri, Şevket Yılmaz'ın genel başkanlığı döneminde, 3 Ocak 1991 tarihinde gerçekleştirilen bir günlük işe gitmeme eylemidir. Anavatan Partisi (ANAP) 1983 yılı sonundan itibaren iktidardaydı. İşçi ücretleri 1983-1988 döneminde ciddi biçimde düşürülmüştü. 1989 Bahar Eylemleri, bu gidişi tersine çevirmişti, ancak kayıplar henüz geri alınamamıştı. 1989 Bahar Eylemleri'nin ardından Çelik-İş'in İsdemir ve Kardemir'deki 137 günlük grevi ve ardından 1990 grevleri sonrasında, 1991 toplu sözleşmeleri konusunda büyük beklenti vardı. Zonguldak'ta Türkiye Taşkömürü Kurumu işçileri, 30 Kasım 1990 günü başlattıkları grev sonrasında, Zonguldak'ı her gün bir miting alanına çeviriyordu. Ancak ANAP iktidarı ve işverenler, işçiler üzerindeki baskıları artırarak sürdürüyordu. 1991 yılının sonunda milletvekili genel seçimleri yapılacaktı. 1991 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde büyük beklenti vardı; ancak hükümetin tavrı olumsuzdu.

TÜRK-İŞ'İN TALEPLERİ

Bu koşullarda 20 Aralık 1990 günü Türk-İş'e bağlı sendikaların genel merkez yöneticileri ve 752 şube başkanı Ankara'da Gölbaşı Sineması'nda bir toplantıya çağrıldı. Bu toplantıda, Türk-İş Başkanlar Kurulu'nun 20 Aralık 1990 günlü bildirisini kamuoyuna açıkladı. Bu bildiriye yer alan taleplerin bazıları şunlardı:

"İşten çıkarılmaların derhal durdurulmasını, istihdam güvencesinin süratle yargı denetimi altında sağlanmasını, işsizliğin çaresizlik olmaktan çıkarılmasını;

"Tüm grev yasaklarının derhal kaldırılmasını;

"Tüm çalışanların, işçilerin, geniş halk kesimlerinin sırtına yüklenen adaletsiz vergilerin kaldırılmasını, vergilendirmede sür'atle adaletin ve hakkaniyetin sağlanmasını;

"Düşünce, anlatım ve inanç özgürlüğü önündeki engellerin süratle yok edilmesini;

"Sosyal hayatımızı felakete, ekonomik hayatımızı korkunç bir dengesizliğe sürükleyen adaletsiz paylaşımın derhal durdurulması ve düzeltilmesini sağlayıcı önlemler alınmasını;

"Temel insan hakları ve özgürlükleri ile işçi hak ve özgürlükleri önündeki engellerin süratle kaldırılmasını;

"Cumhuriyet ve demokrasinin temel unsuru laiklik ilkesinin özenle korunmasını tesbit ve talep etmektedir."

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz da bu kararın okunmasının ardından yaptığı konuşmada şunları söyleyerek işçilere mesaj verdi:

"Bu karar ışığında 3 Ocak 1991 günü ben çalışmayacağım. İşbaşı yapmayacağım. Üretimden gelen gücümü kullanacağım. Benim üretimi durdurmam nedeniyle, başta hükümet olmak üzere, MESS başkanlığından edindiği alışkanlıkla Cumhurbaşkanı ve işverenler telaşa kapılıp, baskı ve tehditlere tevessül edebilirler. Bir defa Anayasayı çiğnemekle bir şey olmayacağını söyleyenler, benim gibi o gün işe gitmeyenleri yasaları çiğnemekle suçlayabilirler. Baskı yöntemleri geliştirebilirler. Buradan onlara sesleniyorum; sakın bir yanlışlık yapmasından. Herkes aklını başına toplasın, bugüne kadar isteklerine kulak asılmayan bizlerin haklı tepkisi karşısında duyarlı olsunlar. Sakın ha, bir tek kişinin bile kılına dokunmaya kalkmasınlar. Aksi takdirde çıkacak olayların sorumluluğu bizim olmayacaktır. Hiçbir tehdit, hiçbir baskı bu kararımızı değiştiremez. Bunu böyle bilmelerini istiyorum."

Gölbasi Sineması'ndaki toplantıya katılanlar daha sonra Maltepe'den Anıtkabir'e kadar bir yürüyüş yaptılar.

HÜKÜMETİN BASKILARI

Türk-İş'in bu kararına ilk tepki, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 21 Aralık 1990 günü açtığı soruşturma oldu.

Hükümet, 26 Aralık 1990 günü yaptığı toplantısı sonrasında, eylemin yasadışı olduğunu iddia etti. Sert bir genelge yayımlandı. İşe gelmeyenlerin işten atılması ve mahkemeye verilmesi istendi.

Kamu işveren sendikaları ise bu eyleme ilişkin ihtiyati tedbir kararı alınması için Ankara İş Mahkemelerine dava açtı.

Kamuoyu Türk-İş'in eylemine büyük destek verdi. Özellikle DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in 2 Ocak 1991 günü yaptığı açıklama, bu eylemin meşruluğunun sağlanmasında etkili oldu. Süleyman Demirel'in açıklaması şöyleydi:

"DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel de, 'Kötü idareye karşı olan tepkiye destek veriyoruz,' dedi. Demirel, dün parti genel merkezinde gazetecilerin konuya ilişkin sorusunu yanıtlarken, eylemin genel grev değil, üretimden gelen gücü ortaya koyma olduğunu belirtti ve şunları söyledi: "Yüzbinleri nasıl cezalandıracaksınız? Yüz binlerin bu çeşit harekete kalkması, fiili suç bile sayılsa, bu, kanunu işlemez hale getirir. Yöneticiler, yüz binleri cezalandırmayı düşüneneğine, işçiyi bu noktaya getiren nedenleri ortaya koysun, onlara ilgi göstereceğim. Çankaya sakini Sayın Özal, televizyonda dakikalarca övünüyor. Bu boş övünme yerine milyonların sıkıntısına eğilsin. İşçi eylemi, sıkıntı içindeki milyonların tepkisine tercümandır. Bu nedenle, herkes bu olaya sıcak bakıyor, tabii biz de sıcak bakıyoruz."(Milliyet,3.1.1991)

Bu tarihte yürürlükte bulunan 1475 sayılı İş Kanununun 17. maddesine göre, bu tür yasadışı eylemler işten tazminatsız olarak çıkarma nedeniydi, ancak işverenlerin bu yetkisini 6 işgünü içinde kullanması gerekiyordu.

Genel eyleme enerji, banka, demir-çelik fabrikaları ve kampanyanın sürdüğü 12 şeker fabrikası işçileri dışında yüzde 75-80 düzeyinde bir katılım oldu. Bu eylem nedeniyle yalnızca birkaç özel sektör işyerinden işçi çıkarıldı. Hükümet yaygın biçimde işçi çıkarmaya cesaret edemedi. Süleyman Demirel'in sözleri de, "eylemlerin meşruluğu" konusunda daha sonraki yıllarda sık sık kullanıldı.